

ממלחמה למלחמה: עולים חדשים במלחמת "חרבות ברזל"

רוית תלמי כהן* וסבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין**

פרולוג בחלוף יותר מחמש מאות ימי מלחמה בישראל

כיום יותר מחמש מאות ימים חלפו מאז פרוץ הלחימה בישראל ב-7 באוקטובר 2023, אירוע שהצטרף למלחמה המתמשכת בין רוסיה לאוקראינה ולמלחמה בצפון אתיופיה. מלחמות אלו, המתרחשות במקביל ובזירות גיאופוליטיות שונות, אינן רק מאבקים על טריטוריה ושלטון, אלא גם תהליכים חברתיים ותרבותיים עמוקים, המשפיעים על חיי הפרטים והקהילות, על חוויית הזמן והמרחב, ועל תפיסות הבית והשייכות.

במציאות זו, שבה מלחמות משנות לא רק גבולות פוליטיים אלא גם מסלולים אישיים וקהילתיים, נוצרות מצבי חיים חדשים עבור יחידים וקבוצות שנמצאים בתנועה מתמדת – בין מקומות, זהויות ומצבי חירום. עבור רבים המגיעים בעקבות המלחמה בארץ המוצא, המעבר ממדינה אחת לאחרת אינו מסמל סיום של מצב חירום אלא המשכיותו בתנאים חדשים.

בתוך מציאות זו של מתחים מתמשכים, חוסר ודאות, ותחושת נדודים בין מלחמה למלחמה, אנו מבקשות להביא לידיעתכם את נייר העמדה שנכתב בשלושת השבועות הראשונים ללחימה בישראל. המסמך, שפורסם [באתר המכון להגירה ושילוב חברתי](#), הוצג במספר [כנסים מקוונים](#) ושימש בסיס לדיונים מקצועיים ולפגישות ייעודיות בראשית המלחמה. תוכנו הופנה בעיקר לקובעי מדיניות ולגורמים מקצועיים שפעלו בשטח, ונראה כי הוא נותר רלוונטי גם היום.

המלחמה שפרצה ב-7 באוקטובר הציבה אתגרים חסרי תקדים בפני החברה הישראלית, אך גם חשפה גילויים רבים של סולידריות, התנדבות ויוזמה קהילתית. בין שלל ההיבטים שעלו בתקופה זו, נדרשנו במיוחד לסוגיית העולים שהגיעו לישראל מאזורים מוכי לחימה, ונאלצו להתמודד כאן עם מציאות של מלחמה נוספת – מצב של הגירה ממלחמה למלחמה.

כנשות אקדמיה המתמחות בתחום העלייה וההגירה, ראינו חשיבות רבה בהעלאת סוגיה זו באמצעות כתיבת נייר עמדה המתייחס לעולים שהגיעו לישראל מאזורים מוכי לחימה ונאלצו להתמודד כאן עם מציאות של מלחמה נוספת.

מילות מפתח: מלחמה, מלחמה כפולה, עולים חדשים, קליטת עלייה.

* נשיאת האגודה האנתרופולוגית הישראלית, חברת הסגל בקריה האקדמית אונו וחברת המכון להגירה ושילוב חברתי.

**ראש המכון להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין.

רקע על המלחמה

מלחמת "חרבות ברזל" פרצה בבוקר שבעה באוקטובר 2023. ביום זה התחוללו זוועות קשות שטרם נודעו כמותן במדינת ישראל ושהותירו את אזרחיה בטרומה לאומית – יותר מ-1,400 בני אדם נטבחו, נאנסו, נשרפו ונהרגו בקרבות, ו-230 – תינוקות, ילדים, קשישים, נשים וגברים חפים מפשע – נחטפו. בעקבות המלחמה פונו כ-125 אלף מתושבי ישראל מהצפון ומהדרום ונהפכו לפליטים בארצם (עקורים),¹ וביניהם גם עולים חדשים שעלו לישראל בשנתיים האחרונות, העומדים במרכז מסמך זה.

מניתוח הנתונים עולה כי כ-84% מהעולים לישראל בשנתיים האחרונות עלו מארצות שמתקיימת בהן מלחמה או שמעורבות במלחמה. מסמך זה מתמקד באתגרים של קליטה מיטבית של עולים חדשים בימים אלה של מלחמת "חרבות ברזל" ובפליטות הפנימית שהם חווים עתה בישראל. המסמך מיועד לאנשי מקצוע העוסקים בקליטת עלייה ובתחומי הרווחה והסיוע לפליטים בארצם. הוא נכתב בשבוע השלישי למלחמה, ואף על פי שעדיין קיימת אי-ודאות רבה.

תמונת מצב: קליטת עלייה בישראל – מלחמת "חרבות ברזל"

לכל אורך שנות קיומה של מדינת ישראל הגיעו אליה עולים רבים מתוקף חוק השבות,² חלקם בגלי עלייה גדולים. מקום המדינה עלו אליה כ-3.3 מיליון עולים, 44.6% מתוכם משנת 1990 ואילך. העולים הגיעו לישראל ממדינות שונות הנבדלות ביניהן, בין היתר, בהיסטוריה שלהן, בצורת המשטר, במצב הכלכלי ובמצבן הביטחוני (אזורי סכסוך/מלחמה). מקורה של העלייה לישראל בשלל מניעים שבהם מניעים אידיאולוגיים, דתיים, כלכליים, חברתיים, בריאותיים, פוליטיים ואף ביטחוניים. למרות ההגעה הרציפה של העולים בתקופות של רגיעה יחסית, בולטים גלי עלייה שמקורם במשברים המתרחשים בארצות המוצא שלהם ומאיצים את תהליך קבלת ההחלטה לעלות.⁴

במסמך זה אנו מתמקדות בעולים חדשים שעלו בשנתיים האחרונות. בתקופה זו עלו לישראל כ-113,806 עולים⁵ מ-114 ארצות. עם זאת, ישנן רק שמונה מדינות שענו לפחות על אחד משני התנאים הבאים: א. מספר העולים מהן היה גדול מאלף ב. התרחשה או מתרחשת בהן מלחמה במהלך השנתיים האחרונות. בטבלה שלהלן פירוט של המדינות.

¹ תלמי-כהן, רות וצ'אצ'אשווילי-בולוטין, סבטלנה (2023). פליטים בארצם (עקורים) בישראל בעקבות מלחמת "חרבות ברזל": תמונת מצב ועקרונות ראשוניים בזמן חירום. הקריה האקדמית אונו והמכון להגירה ושילוב חברתי. <https://did.li/0TagT>.

² חוק השבות בגרסתו המעודכנת (1970) קובע כי זכאים לעלות לישראל מועמדים שמוצאם יהודי (עד דרגת נכד ליהודי) ובני זוגם, תוך החרגת יהודים שהמירו את דתם מרצון ומספר סייגים הנוגעים לשמירה על ביטחון הציבור. בהתאם לחוק האזרחות הישראלי (1952), תעודת עולה מזכה מיד באזרחות ישראלית.

³ לקט נתונים לרגל יום המהגר הבין-לאומי, 2021, הל"ס.

⁴ DellaPergola S. (2020). Diaspora vs. Homeland: Development, Unemployment and Ethnic Migration to Israel, 1991-2019. *Jewish Population Studies*, 31.

⁵ נתונים אלו אינם כוללים תיירים, מהגרי עבודה ומבקשי מקלט.

מספר העולים שעלו לישראל משמונה מדינות מוצא בשנים 2022–2023⁷

שם המדינה	מס' עולים 2022	מס' עולים 2023 ⁶	סה"כ עולים בסדר יורד	אחוז העולים מסה"כ עולים	מלחמה / מעורבות במלחמה בשנתיים האחרונות
רוסיה	43,584	28,007	71,591	63%	כן
אוקראינה	15,037	1,822	16,859	15%	כן
ארה"ב	3,215	1,765	4,980	3%	לא
אתיופיה	1,512	1,668	3,180	3%	כן
בלרוס	2,192	1,498	3,690	3%	כן
צרפת	2,113	751	2,864	4%	לא
ארגנטינה	1,032	437	1,469	1%	לא
הודו	301	16	317	0%	כן
סה"כ עולים משמונה המדינות	68,986	35,964	104,950	92%	
סה"כ עולים	74,474	39,332	113,806	100%	

העולים שהגיעו לישראל בשנתיים האחרונות נקלטו בדרכים מגוונות:

- קליטה ראשונית במלון למשך חודש/חודשיים ולאחר מכן מעבר לדיור קבע⁸ – אפשרות זו שימשה בעיקר עולים-פליטים⁹ מאוקראינה.
- קליטה ישירה במגורי קבע אשר שימשה למשל את העולים מצרפת ומרוסיה.
- קליטה במרכזי קליטה אשר שימשה בעיקר את העולים מאתיופיה.

על פי נתוני משרד הקליטה לשנים 2022–2023 (עד אוגוסט 2023) כ-44% מהעולים השתקעו בדרום הארץ ובצפונה¹⁰, ואפשר להסיק מכך שבעקבות מלחמת "חרבות ברזל" נהפכו חלקם לפליטים פנימיים בישראל. חשוב לציין שכרגע לא ידוע כמה עולים מכלל העולים שעלו בשנתיים האחרונות נהפכו לפליטים פנימיים. לדברי סמנכ"ל הסוכנות מר שי פלבר: "לסוכנות היהודית 17 מרכזי קליטה אותם מאכלסים בעיקר עולים מאתיופיה. נכון ל-24.10.2023 פינינו מעל ל-2,500 עולים ממרכזי הקליטה בדרום ובצפון".

⁶ נכון ל-30.08.2023.

⁷ משרד הקליטה, נתוני עלייה לשנת 2022, סיכום שנתי, https://www.gov.il/he/departments/publications/reports/aliyah_2022, משרד הקליטה, נתוני עלייה לשנת 2023 סיכום שנתי, https://www.gov.il/he/departments/publications/reports/aliyah_2023.

⁸ דיור הקבע כולל למשל דירות שבחרו בעצמם, מקבצי דיור והוסטלים לעולים הקשישים.

⁹ תלמי-כהן, רות, צ'אצ'אשווילי-בולוטין, סבטלנה ואמית, קארין (2022). 10 עקרונות מנחים לקליטת עלייה במלחמת רוסיה-אוקראינה.

¹⁰ המכון להגירה ושילוב חברתי, המרכז האקדמי רופין. <https://did.li/fDZNf>. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעה לתקשורת, העלייה לישראל 2022. התפרסם ב-27.8.23 <https://did.li/bSagT>.

קטגוריזציה של דפוסי עולים חדשים בתקופת מלחמת "חרבות ברזל" – ממלחמה למלחמה

בשנת 2022–2023 עלו לישראל כ-113,807 עולים. 84% מהם עולים שבמדינת המוצא שלהם ו/או באזור המגורים שלהם מתקיימת מלחמה. כ-81% מתוכם הם עולים שבמדינת המוצא שלהם ו/או באזור המגורים שלהם מתקיימת באופן ישיר מלחמה, וכ-3% נוספים שבמדינתם מתקיימת באופן עקיף מלחמה – בלרוס. עולים אלו, אשר עלו בשנתיים האחרונות, חווים בימים אלו **מלחמה כפולה** - את המלחמה בישראל ואת המלחמה המתקיימת בארץ מוצאם. קבוצות עולים שבארצם התקיימה מלחמה בשנתיים האחרונות

1. **עולים שחוו באופן ישיר מלחמה בארץ מוצאם**, הוכרו כעולים-פליטים בישראל, וחלקם חווים כיום, במלחמת "חרבות ברזל", פליטות שנייה. לרובם קרובי משפחה המתגוררים באזורי הקרבות במדינת המוצא שלהם. דוגמה לעולים אלו הם העולים מאוקראינה. יש לציין שמלחמה זו עדיין מתרחשת.

2. עולים שעלו לישראל בתקופה שבה **המדינה שלהם ניהלה מלחמה או הייתה מעורבת במלחמה** והוכרו כעולים. לרובם יש קרובי משפחה בארץ מוצאם, ולחלקם יש אף קרובי משפחה וחברים המעורבים במלחמה משני צידי המתרס (למשל, מרוסיה ומאוקראינה). דוגמה לעולים אלו הם העולים מרוסיה ומבלרוס. יש לציין שמלחמה זו עדיין מתרחשת.

3. עולים שבעת עלייתם **הייתה מלחמה באזור אחר בארץ מוצאם ולאחר עזיבתם החלה מלחמה בעיר ובאזור שהם התגוררו בו**. לרובם יש קרובי משפחה המתגוררים באזורי הקרבות. דוגמה לעולים אלו הם העולים מאתיופיה (אזור אמהרה). יש לציין שמלחמה זו עדיין מתרחשת.

4. עולים **שבחודשים האחרונים הקהילה שלהם בארץ מוצאם חוותה מלחמה**, והם היו בישראל. לרובם יש קרובי משפחה המתגוררים באזורי הקרבות. דוגמה לעולים אלו הם בני מנשה שעלו מהודו. יש לציין שמלחמה זו עדיין מתרחשת.

חשוב לציין כי יש עולים חדשים רבים שעלו לישראל בשנתיים האחרונות ואף שלא חוו מלחמה, הם מספרים שטרם עלייתם חוו חוויות אנטישמיות ואנטי-ישראליות. נוסף על החלוקה שבמרכז המלחמה, קיימות קבוצות רבות ומגוונות בקרב העולים הדורשות התייחסות ייחודית, למשל עולים להט"ב,¹¹ שעלו בעקבות החמרת הרדיפה והחקיקה כלפי אוכלוסיית הלהט"ב ברוסיה ובבלרוס, ויש לשער ששיעור עלייתם עלה בשנתיים האחרונות, עולים עם מוגבלויות, קשישים ללא עורך משפחתי ואחרים. קטגוריזציה זו מאפשרת¹² להבין את ההבדלים בין הקבוצות ולהושיט סיוע מותאם.

¹¹ טליסמן, אנה, MSW. (2022). בראיון לכתבה "לעולים להט"ב אין אפשרות לאיחוד משפחות כמו אצל זוגות של גבר ואישה", עיתון "דבר". להלן הקישורים: <https://www.haaretz.co.il/news/education/2023-01-09/ty-article->; <https://www.davar1.co.il/367761>; [magazine/.premium/00000185-76f6-dec7-a9d7-76feb4900000](https://www.ynet.co.il/dating/pride/article/aukqje4i3)

¹² יש לציין שמעבר למאפיינים הקבוצתיים, כל אינדיבידואל חווה את המלחמה הכפולה בצורה אחרת.

תובנות על מצבם של עולי השנתיים האחרונות בתקופת מלחמת "חרבות ברזל"

1. אחת ההשלכות המרכזיות של מצב "ממלחמה למלחמה" היא **טראומה כפולה**.
2. קיימים עולים שבעקבות מלחמת "חרבות ברזל" הפכו להיות פליטים בארצם. חלקם עברו **קבוצה/קקהילה** ונמצאים תחת ארגונים שונים כמו הסוכנות היהודית ובשל כך מקבלים מעטפת סיוע רב-תחומית מקיפה, לעומת עולים שנאלצו לעבור **כיהודים** ללא עורך קהילתי/ארגוני.
3. ישנם עולים חדשים **שאינם** מתפנים ממקום מגוריהם אף על פי שנקראו לעשות זאת, בשל חשש ותשישות מתמשכת בעקבות המלחמות שחוו בשנתיים האחרונות. סיבה נוספת לכך היא חוסר התאמה תרבותית ולשונית לתיווך הסיטואציה, הן שלהם והן של נותני השירות (המפנים).
4. יש עולים הנמצאים **במסע מתמשך** של מעברים ממקום למקום, מעיר לעיר וממדינה למדינה בעקבות מלחמות. בעבור חלקם מצב זה עלול לערער את היכולת לראות את עתידם בישראל, ובעבור אחרים הוא דווקא מחזק את תחושת השייכות לישראל ואת היכולת לראות בה את עתידם.
5. **המעבר למקום חדש** בעקבות המלחמה דורש **הסתגלות חדשה** למקום, לסביבה חברתית, לאנשים ולמערכות.
6. העולים אשר הגיעו לישראל התחילו בצעדי קליטה ראשונים – שלב אשר לרוב מתאפיין באופטימיות,¹³ ולפתע חשים שוב **חוסר ביטחון קיומי ופחד**.
7. לתהליך קליטת העלייה נוסף נדבך חדש ורב-עוצמה של מלחמה המאפשר **היכרות אינטנסיבית ומזורזת עם החברה והתרבות** הישראלית, והדבר ישפיע על תהליכי הקליטה בישראל.
8. קבוצות עולים רבות יצרו קבוצות של **תרומה והתנדבות**, וחלקן אף הקימו מערכים עצמאיים המאגדים בתוכם רק קבוצות עולים. פעולה זו עשויה **להעצים את החוסן** ואת תחושת השייכות שלהן לחברה בישראל.
9. עולים חדשים רבים צורכים תקשורת **בשפת אימם**, הן של **מדיה חברתית** ישראלית והן של **מדיה חברתית ממדינות המוצא שלהם וממדינות אחרות**. עובדה זו משפיעה על עיצוב חוויית המלחמה שלהם ועל אופן קליטתם.¹⁴
10. **מערכות היחסים בין ישראל למדינות המוצא** עשויות להשפיע על תחושת העולים.

¹³ מירסקי, יוליה (2005). **ישראלים: סיפורי הגירה**. מבשרת ציון: צבעונים.

¹⁴ Chachashvili-Bolotin, S. (2023). The Russian Invasion of Ukraine and the Strengthening of Ukrainian Identity among Former Soviet Union Immigrants from Ukraine: Israel as a Case Study. Accepted to publication in *Post-Soviet Affairs*.

11. העולים אשר להם קרובי משפחה בארץ המוצא שבה מתקיימת מלחמה **חווים דאגה כפולה** הן לקרובי המשפחה בארץ, והן לקרובי המשפחה בארצות המוצא.

12. עולים רבים שחווים את המלחמה בשנית הם **"בעלי ניסיון"**. בעקבות זאת, עשויים להיות להם **כלים להתמודדות עם מלחמה, פחד וחוסר ודאות**, ודווקא בשעה קשה זו עשויים להיות להם כלים **לחוסן אישי**.

13. מרבית המדינות שמהם הגיעו העולים גדולות מאוד לעומת ישראל. **קוטנה של מדינת ישראל והקרבה הפיזית למלחמה** יכולים לערער עוד יותר את תחושת הביטחון. **לתפיסת גודל המדינה יש אפוא חשיבות בחוויית המלחמה**.

14. מרבית העולים החדשים לא שירתו בצה"ל, והמצב הביטחוני "הישראלי" המעורער אינו מוכר להם. ההקשר ההיסטורי של ישראל וניתוח המצב מנקודת מבט ישראלית לצד יכולת ההתמודדות עם שגרת מלחמה הכוללת **הקשרים תרבותיים ישראלים חדשים עבורם**. בשל כך תחושות הפחד מהמצב הביטחוני וחוסר הביטחון הקיומי של עולים חדשים עשויות להיות חזקות יותר מאלה של האוכלוסייה הוותיקה.

15. מאחר שמדובר בעולים הנמצאים בישראל פחות משנתיים, מרביתם **אינם דוברי עברית**, ואילו רוב השירותים הציבוריים ניתנים בעברית בלבד. בשל כך עולים חדשים חווים פערים וקשיים גדולים בקבלת שירותים חיוניים, ובהם אף שירותים חיוניים מציליים חיים.

המלצות יישומיות ראשוניות¹⁵ לקליטת עולים חדשים בתקופת מלחמת "חרבות ברזל"

1. לאור "הנירמול" של מצבי לחימה וחוסר שקט בטחוני בחברה הישראלית יש לשים דגש על **הסברה מגוונת ומיועדת לעולים חדשים** הן מבחינה לשונית תרבותית והן מבחינת גיל (ילדים, נוער, קשישים) שתעסוק במלחמה ובהתמודדות עימה. חשוב לשים לב שההנגשה אינה צריכה להיות לשונית בלבד אלא גם מותאמת תרבותית. לדוגמה: פיקוד העורף לילדים¹⁶ מותאם שפה ותרבות, סרטוני חוסן מותאמים ומידע שעובר דרך קבוצות ווטסאפ בהודעות קוליות ולא כתובות.

2. מכיוון ש-**84% מהעולים חווים מלחמה כפולה** צריך להתאים להם מענים רגשיים, תוך התחשבות במורכבות מצבם.¹⁷

3. **יצירת שולחנות עגולים (גם וירטואליים)** שיהיו בהם נציגים פעילים מקרב העולים עצמם (ולאו דווקא ארגונים), למיפוי הצרכים העכשוויים וליצירת מענים. יש לחשוב על התאמת השולחנות העגולים על פי ארץ המוצא, וניהולם צריך להתבצע בשיתוף פעולה עם העולים תוך שימוש בפרקטיקה של שיתוף הציבור (Public Participation).

¹⁵ המלצות אלו נכתבות במציאות החירום של תחילת המלחמה, ובהמשך יש להתאימן לצרכים שנוצרים.
¹⁶ חשוב לזכור שלילדים ולבני נוער יש תפקיד חשוב בתהליכי הקליטה של הוריהם, ולכן צריך להתמקד גם באוכלוסייה זו.
¹⁷ נספח 1 כולל הסבר קצר על תמונת מצב מכל אחת מהארצות שבהן חוו העולים מלחמה.

4. **גיוס אזרחי מקרב העולים בכלל ובפרט עולים חדשים** שהיו אנשי מקצוע בארץ מוצאם, כמו למשל מורים, פסיכולוגים, גננות, אחיות ומאמני ספורט, שיוכלו לסייע בעיקר לקהילה שלהם. עולים רבים רוצים להתנדב ולא תמיד יודעים היכן. הקמת מערכות סיוע תחזק הן את המתנדבים והן את מקבלי הסיוע ותאפשר תיווך בינתיבותי ושפתי מותאם.
 5. **יצירה וחזוק של קהילות וירטואליות, הן כמרחבי סיוע לחזוק החוסן והן כאולפנים ללימוד עברית.**
 6. **פנייה אקטיבית** מותאמת תרבותית של גורמים מוסמכים לכל העולים שעלו בשנתיים האחרונות לחזוק החוסן ותחושת השייכות לחברה הישראלית. יש לשים לב מיהו הגורם הפונה ומהי מטרת השיחה.
 7. **הקמת מערך סיוע ייחודי מותאם שפה למציאת מקומות עבודה** עבור פליטים בארצם שהם גם עולים חדשים.
- כמו כן, יש צורך בהנגשה תרבותית ולשונית לשירותי חירום וחוסן¹⁸. במלחמת "חרבות ברזל" הוקמו מערכי סיוע¹⁹ ייעודיים שניתן להיעזר בהם, הן לעולים והן לארגונים. צריך כמובן להרחיב מענים אלו.

לסיכום

המסמך נכתב בשלושת השבועות הראשונים ללחימה, במצב שבו אי הבהירות גוברת על הבהירות. כ-84% מהעולים שעלו בשנתיים האחרונות חווים "מלחמה כפולה" – הן בארץ שהגיעו ממנה והן בישראל. נוסף על חוויית ההתאקלמות, הם נדרשים להתמודד עם המלחמה בישראל ועם דאגות לקרובי המשפחה הנמצאים במולדתם. לסוגיה זו השפעה רבה על העולים, והיא דורשת התייחסות ייחודיות של הגופים העוסקים בקליטת עלייה. לצד ההכרה במורכבות המלחמה הכפולה, יש לתת לעולים החדשים תשתית ואפשרויות לאקטיביות וליצירה, וכך יוכלו לעצב את מציאות חייהם בישראל ולחוש בה תחושת שייכות ושותפות.

¹⁸ להרחבה על סוגיה זו, ניתן לפנות לד"ר טניה ווינובה, אוניברסיטת בר-אילן, המכון להגירה ושילוב חברתי והקואליציה להנגשה לשונית, tanya.voinov@gmail.com

¹⁹ במהלך מלחמת "חרבות ברזל" נפתחו מספר מוקדים כמו למשל מוקד לעולים של משרד הקליטה 2994*, ומוקד תרגום במצבי חירום למסודות ציבור, ארגונים חברתיים ושירותי חירום (אוניברסיטת בר אילן ובשיתוף טנא בריאות) 9392*.

נספח 1

רקע על אזורי סכסוך/מלחמה ואנטישמיות שמהם הגיעו העולים בשנים 2022–2023

1. אוקראינה, רוסיה ובלרוס – מלחמת רוסיה–אוקראינה

מלחמת רוסיה–אוקראינה החלה ב-24.2.22 ונמשכת בעוצמה רבה עד היום. מלחמה זו הובילה לגל פליטים חסר תקדים מאוקראינה. נכון ל-10.10.2023 נמצאים כשישה מיליון²⁰ פליטים מאוקראינה מחוץ לארצם. בעקבות המלחמה עלו לישראל שלוש קבוצות עולים עיקריות – מאוקראינה, מרוסיה ומבלרוס.

יוצאי אוקראינה – כ-31 אלף פליטים מאוקראינה הגיעו לישראל מפרוץ המלחמה באוקראינה, מתוכם כ-17 אלף זכאי עלייה לישראל מכוח חוק השבות. עלייה זו מוגדרת "עליית חירום" בשל העובדה שהעולים הללו חוו על בשרם את המלחמה ונאלצו לעזוב את ארצם בעקבותיה, ולכן הם מוגדרים "עולים-פליטים". כעולים-פליטים מאוקראינה הם עשויים להיות זכאים, נוסף על סל הקליטה וכל סיוע או הטבה אחרת שלה זכאים כל העולים מכוח חוק השבות, אף למענק כספי חד-פעמי מטעם משרד העלייה והקליטה.²¹

מרבית העולים מאוקראינה הן עולות (כ-60%) בקבוצת הגיל 18–60, והן מהוות כשלושה רבעים מסך עולי אוקראינה בשנים 2022–2023. ניתן להסביר עובדה זו באיסור החוקי שהטילה ממשלת אוקראינה במהלך הלחימה על יציאתם של גברים בני 18–60 מגבולות המדינה.²² גילן החציוני של הנשים שעלו מאוקראינה לישראל היה 42, בעוד גילם החציוני של הגברים שעלו מאוקראינה באותן השנים היה 38.

נוסף על כך, מפרוץ מלחמת רוסיה–אוקראינה הגיעו לישראל כ-14 אלף פליטים מאוקראינה שאינם זכאי חוק השבות, אשר הצליחו להימלט מאימת מלחמת רוסיה–אוקראינה, והם שוהים בישראל כדין ומוגנים מפני הרחקה.²³

יוצאי רוסיה – כ-72 אלף עולים מרוסיה הגיעו לישראל מפרוץ מלחמת רוסיה–אוקראינה כזכאי עלייה לישראל מכוח חוק השבות. אחת הסיבות המרכזיות לעלייה המסיבית מרוסיה לישראל היא תהליכים פנימיים המתרחשים ברוסיה, כדוגמת גיוס רחב היקף של אזרחים לצבא הרוסי לצורך המשך הלחימה; סיבה נוספת היא הטלת סנקציות בינלאומיות על רוסיה על ידי העולם המערבי; וסיבה אחרת היא שרק מיעוט מ"מדינות המערב" מוכנות לאשר הגירה של אזרחים רוסים לשטחן. בשל שלל הסיבות האלה החליטו צעירים זכאי חוק השבות לעלות לישראל. בקרב העולים מרוסיה אחוז הנשים דומה לאחוז הגברים, ואף הגיל החציוני דומה – 35 ו-34 בהתאמה. עלייה זו מתאפיינת באחוז גבוה יחסית של בעלי משלח יד אקדמי טרם העלייה לישראל ובהשתייכות למעמד בינוני-גבוה ברוסיה.

²⁰ לפי נתוני UNHCR הנכונים עד ל-13 במרץ:

<https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine/location?secret=unhcrrestricted>

²¹ אתר כל זכות <https://did.li/pCICN>

²² הלמ"ס <https://did.li/XYCTY>

²³ בשל לחץ חברתי ועתירה שהגישה עמותת "חופאים לזכויות אדם" לבג"ץ אישר משרד הפנים באוגוסט 2023 המשך זכאות לסיוע סוציאלי ובריאותי לאזרחי אוקראינה השוהים בישראל שאינם עולים עד לסוף שנת 2023. בג"ץ 6277/23 מילובנובה נ' ממשלת ישראל, עתירה מיום 17.8.2023, תגובת המדינה לבקשה לצו ביניים מיום 21.8.2023 והחלטה מיום 22.8.2023.

יוצאי בלרוס – כארבעת אלפים עולים מבלרוס הגיעו לישראל מכוח חוק השבות מפרוץ מלחמת רוסיה-אוקראינה (פי שלושה יותר מאשר בתקופות המקבילות בשנים קודמות). הגיל החציוני של העולים נאמד ב-2434. אחת הסיבות המרכזיות לעלייה זו, כמו בעלייה מרוסיה, היא תהליכים פנימיים המתרחשים בבלרוס בהיותה מדינה התומכת ברוסיה, ובעקבותיהם קיים בקרב האזרחים חשש מפני גיוס לצבא לצד הלחימה והסנקציות המוטלות מצידו של העולם המערבי גם על בלרוס.

2. אתיופיה – מלחמה בחבל ארץ תיגראי ומלחמה בחבל ארץ באמהרה

מלחמת האזרחים בחבל ארץ תיגראי החלה ב-2020 והסתיימה רשמית ב-2022. המלחמה התקיימה בתחילה בין החזית העממית לשחרור תיגראי (TPLF) ותומכיה ובין צבא אתיופיה, ובהמשך התייצבו גם כוחות צבא אריתריאה ומיליציות של כל מחוזות אתיופיה כגון אמהרה לצד צבא אתיופיה. בזמן המלחמה עלו לישראל 73 אנשים מחבל ארץ תיגראי. בה בעת הממתינים בגונדר, שמוצאם בחבל ארץ אמהרה, נלחמו גם הם, ואחדים מהם נהרגו בקרבות. במלחמה זו נהרגו אלפי בני אדם, וכ-2.5 מיליון בני אדם נעקרו מבתיים.

באוגוסט 2023 נפתחה חזית נוספת באתיופיה באזור אמהרה, שגונדר, עיר שאלפים ממתינים בה לעלות לישראל, הייתה מרכזית בה. הסכסוך מתקיים בין מיליציה מקומית בשם "פאנו" לממשל הפדרלי של אתיופיה. במלחמה זו, המתקיימת לסירוגין עד היום, נהרגו ממתינים לעלייה (שלהם קרובי משפחה בישראל), והיא התקיימה גם באזורי המגורים של הממתינים וגם בכפרים שבהם יש להם קרובי משפחה.

נכון לכתיבת שורות אלו הסתיימה המלחמה בחבל ארץ תיגראי, אך עדיין שוררת מתיחות באזור, ובאמהרה-גונדר המצב רגיש מאוד. מאז תחילת המלחמה באוגוסט הגיעו עשרות בודדות של עולים מאתיופיה, והשאר אינם יכולים לצאת מאתיופיה בשל הרגישות הקיימת (ממשלת אתיופיה לא מנפיקה דרכונים). בשנים 2022–2023 עלו כ-3,180 עולים מאתיופיה.

3. הודו – מלחמה בצפון-מזרח הודו

בחודש מאי 2023 נקלעה קהילת **בני מנשה** בצפון-מזרח הודו למלחמת אזרחים. במהלך העימותים נרצחו חלק מבני הקהילה, אחרים נפצעו והיו שנאלצו לברוח ליערות; בתיים של חלק מבני הקהילה הוצתו, ובית הכנסת והמקווה נשרפו אף הם. עקב כך נאלצו בני הקהילה להקים מחנה עקורים בצפון הודו. לפי נתוני משרד העלייה והקליטה בחמש השנים האחרונות עלו לישראל 1,421 עולים מקהילת בני מנשה ואילו 4,600 מהם עדיין ממתינים לעלייה בהודו.²⁵ בשנים 2022–2023 עלו כ-317 עולים מקרב בני מנשה, והם מתגוררים בנוף הגליל.

4. צרפת, ארה"ב ושאר הארצות – גלי אנטישמיות

סקרים מהשנים האחרונות מראים כי גילויי האנטישמיות במדינות רבות הולכים וגוברים. וכעת, במלחמת "חרבות ברזל", נשמעים חדשות לבקרים דיווחים שהם אף מתעצמים.

²⁴ למ"ס גף עלייה והגירה עיבוד מיוחד, 26.10.23.

²⁵ ועדת העלייה והקליטה ברשות ח"כ עודד פורר. בנושא בני המנשה 28 ביוני 2023, ט' בתמוז תשפ"ג <https://did.li/vYllw>

<https://www.ynet.co.il/judaism/article/ryozpxbe2>